

NEKA SOCIOLINGVISTIČKA ZAPAZANJA STUDENATA TALIJANISTIKE O IZVORNIM GOVORNICIMA TALIJANSKOGA JEZIKA

Vesna Deželjin *

Filozofski fakultet, Zagreb

Naše smo istraživanje proveli na skupini studenata prve godine talijanskog jezika i književnosti na Odsjeku za talijanistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Budući da su na vježbama iz fonetike svi upoznali osnovne značajke standardnog izgovora talijanskoga, htjeli smo saznati kako ti isti studenti doživljavaju izvorne govornike talijanskog jezika. Zato su studenti slušali isti tekst koji je u jednom slučaju čitao profesionalni glumac, a u preostala četiri neprofesionalci kojih je izgovor jasno odražavao osobne i regionalne osobitosti. U upitniku, koji se sastojao od dva dijela i u kojemu se ispitivalo o elementima koji stereotipno opisuju društveni položaj i podrijetlo te neke karakterne crte govornika, studenti su morali označiti kakav dojam izaziva izgovor svakoga pojedinog čitatelja odabranoga teksta.

Ključne riječi: sociolingvistika, talijanski, stereotipi

UVOD

Naše je istraživanje¹ po mnogome slično nekim prethodnim, od kojih su mnoga vrlo opsežna i detaljna, te su nas zapravo i potaknula na izvođenje ovoga našega. Iako želimo izbjeći ponavljanje niza otprije poznatih spoznaja, ipak je korisno podsjetiti na neke temeljne i polazne postavke.

Ponajprije, svaki je govorni iskaz složena činjenica, a jedan njezin sloj vezan je vrlo usko za osobnost govornika. Taj sloj govorne poruke govori o njezinu pošiljatelju, koji međutim nije izolirana jedinka već je i sam član društvene zajednice u kojoj živi i djeluje, pa se na temelju toga sloja govori o ekspresivnosti poruke (Troubetzkoy, usp. Leon, 1971:3) ili primjerice o njezinoj emotivnosti (Jakobson, 1966). P. Leon (1971: 5) rabi pojam identifikacijske funkcije

govornoga iskaza u kojoj su sažeti neki osnovni podaci: onaj vezan za emocije i karakter govornika (podaci iz privatne, osobne sfere) te podatak o dijalektu, odnosno o pripadnosti nekoj govornoj skupini (što bi odgovaralo javnoj sferi). Iz svega proizlazi da ispitivanje stavova prema jeziku i njegovoj (primarnoj) realizaciji, govoru, nadilazi jezikoslovlje (Labov, 1972). Utjecaj zajednice kojoj govornik pripada, primjetan pri njegovu govoru, podjednako je uočljiv i pri procjenjivanju govora pojedinca od neke jezične zajednice. Dapače, definicija prema kojoj je govorna zajednica skup govornika koji dijele zajednička društvena stajališta o jeziku, neovisno o razlikama koje među njima postoje u govornoj realizaciji (Labov, 1972), posljedica je jasnih i vrlo ujednačenih stavova o načinu govora unutar jezične zajednice.

□ CILJ

Svjesni netom spomenutih činjenica, osjetili smo potrebu ispitati stajalište studenata talijanistike o izvornim govornicima talijanskoga jezika. Zanimalo nas mogu li i u kojoj mjeri studenti talijanskoga jezika i književnosti, kao homogena skupina s obzirom na materiju koju studiraju, procijeniti govor različitih govornika te uobličiti mišljenje, stav o njima, odnosno procijeniti osobine govornika prema načinu njihova govora.

□ METODOLOGIJA

1. Ispitanici

U ispitivanje su bili uključeni studenti prve godine studija talijanskog jezika i književnosti, njih ukupno 26. Ispitivanje je provedeno u drugom semestru studija jer su ispitanici u prvome semestru odslušali kolegij fonetskih jezičnih vježbi. To znači da su stekli uvid u glavne značajke standardnoga izgovora talijanskoga jezika.

Zbog lakšega praćenja ovoga rada, ukratko ćemo podsjetiti na te značajke jer je i spomenuti kolegij usredotočen upravo na njih. Za kroa- tofone je govornike, studente talijanskoga jezika, bitno uočiti sljedeće (Jernej, 1976: 4–13):

1. Sedam samoglasnika u standardnome talijanskom jeziku (u odnosu na pet u hrvatskome) znači više stupnjeva otvora; točnije postojanje tročlanog velarnog niza /u, o, o/ i tročlanog palatalnog niza /i, e, e/.

2. Svaki suglasnik u talijanskom jeziku može se pojaviti i kao geminata, što znači da se tako udvostručen izgovora intenzivnije², odnosno dulje³ (u tomu slučaju samoglasnik koji mu prethodi postaje kraći).

3. Dentalna afrikata /c/, ima svoj zvučni parnjak /dz/.

4. Mnogobrojni su i značajni diftonzi te njihovo razlikovanje od hijata.

5. Četiri moguća naglasaka unutar talijanske riječi; razlikovanje homografa posredstvom akcenta.

6. Kvantiteta samoglasnika s obzirom na to da u talijanskom samo naglašeni samoglasnik

može biti ili dug ili kratak (za razliku od hrvatskoga u kojemu i nenaglašeni i naglašeni samoglasnici mogu biti ili dugi ili kratki).

Unatoč tim značajnim ortoepskim razlikama između dva sustava, prvom se elementu (1.) ipak posvećuje najmanje vremena jer je razlikovanje otvorenoga od zatvorenoga srednjega velarnog odnosno palatalnog samoglasnika, moguće inače samo u naglašenom slogu, popraćeno ograničenim brojem distinktivnih parova (Fiorelli, 1964: 73, 95–96). Povrh toga, element o kojemu se u nastavi talijanskoga jezika uglavnom manje govori, premda je u kontrastivnom smislu iznimno važan segment ortoepije, vezan je za rečeničnu intonaciju i segmentaciju iskaza (Canepari, 1999). Ujedno, u nastavi talijanskoga jezika studenti se gotovo ne upoznaju s elementima para- fonijske kulture.

2. Instrumentarij

Naše je istraživanje bilo podijeljeno u dva dijela. U prvome su dijelu studenti bili pozvani da pažljivo poslušaju snimku teksta. Bio je to odlomak bajke *La camicia dell'uomo contento*, iz zbirke *Fiabe italiane* što ju je priredio Italo Calvino⁴, koju su studenti dobro poznali prije pokusa. Isti odlomak teksta spomenute pripovijetke studenti su poslušali pet puta, a svaki ga je put čitao drugi govornik. Od pet izvornih govornika, dvojica su bili muškarci, a tri su bile žene.

Samo je u jednom slučaju tekst bio pročitan besprijekornim standardnim talijanskim izgovorom, odnosno onim koji L. Canepari naziva „pronuncia moderna, attuale, senza peculiarità“ (Canepari, 1999: 22), odnosno „pronuncia neutra“ (Canepari, 1999:34). U tomu je slučaju čitatelj bio muškarac koji je svojim načinom čitanja pokazao da poštuje sve para- fonijske i ortološke značajke.

U preostale četiri snimke jasno su se uočavale regionalne i poglavito osobne karakteristike izgovora govornikâ, jednoga muškarca i triju žena. Muški je čitatelj bio iz Cagliarija (= C) na Sardiniji, dok su žene-čitateljice bile iz Napulja

(= N), iz Padove (= P) te iz Trsta (= T). Glede obrazovanja, osim čitatelja sa standardnim izgovorom SI, o kojemu ne znamo mnogo jer je posrijedi snimka koja prati udžbenik iz fonetike (Canepari, 1999) pa toga govornika smatramo profesionalnim čitateljem, troje govornika (C, N, P) ima visoko obrazovanje, a čitateljica (T) na završnoj je godini filološkog studija. Redosljed kojim su čitani tekstovi bio je slučajan.

Čitatelj teksta podrijetlom sa Sardinije (C) pokazao je dvije temeljene karakteristike izgovora sardske *koinè*. Prva se odnosi na metafoniju, tj. na stanovito zatvaranje /e, o/ u naglašenom slogu kada slijede fonemi /i u, j w/ (Canepari, 1999: 472). Druga važna i primjetna značajka u izgovoru govornika C vezana je za slogovnu strukturu sardske *koinè* koja se razlikuje od slogovne strukture ostatka Italije ponajprije zbog ponašanja suglasnika. Naime, ako je posrijedi jednostavni suglasnik on se uvijek „prepolovljuje“ te ga dio pripada pret-hodnom slogu, a dio sljedećem. Slično tomu, i geminirani suglasnici, kao i suglasnička sekvenca koja inače pripada sljedećem slogu, dijele se pa prvi suglasnik uvijek pripada pret-hodnom slogu, a drugi suglasnik (odnosno ostali suglasnici u sekvenci) pripada narednom slogu.

Razlikovnosti toga izgovora pridonijela je la-ringalna artikulacija (usp. Canepari, 1999: 475). Ujedno, čitatelj C pročitao je tekst tonaliteti i ritmički ujednačeno ne prilagođavajući brzinu čitanja i snagu naglaska sadržaju odlomka.

Isti je tekst bio pročitani i napuljskim (N) izgovorom (koji ulazi u skupinu južnotalijanskih dijalekata Campanije). Glavne su i primjetne značajke (u čitateljice teksta) zatvaranje bilo kojeg /e, o/ i bilo kojega /a/ u [ɜ], sklonost ozvučenju postvokalnih /p, t, k/, često pretvaranje [tʃ] u [ʃʃ] te realizacija predsuglasničkoga /s/ (ispred /p, b, m, f, v, k, g/) uglavnom kao [ʃsuglas., ʒsuglas.]. Čitateljica N čitala je izrazito brzo, čak prebrzo no tečno, tonaliteti i ritmički ujednačeno.

Čitateljica iz Padove (P) pročitala je tekst pokazavši dvije značajke venetske *koinè*. Prva se odnosi na veći otvor za e i o, tako da se poglavito u sekvencama -er (infinitivni sufiks) i reprimjećuje [ɛr], odnosno [rɛ] u otvorenim slogovima. Druga je značajka vezana za /n/ koji se na kraju riječi (čak i kada slijedi samoglasnik) ili na kraju sloga (kada slijedi neki drugi suglasnik) uvijek velarizira: [ŋ]. Čitajući, P je nekoliko puta promijenila tonalitet i brzinu čitanja, a donekle i kvalitetu glasa (prema zahtjevima teksta).

U izgovoru čitateljice iz Trsta (T) primjetne su bile osnovne značajke julijske *koinè* (koja pripada sjevernoistočnim regionalnim govorima), a to je nešto spušteniji stupanj otvora od stvarnog otvora kod /e, o/, realizacija /ʃʃ/ kao [s] te nepostojanje geminiranih suglasnika. Jedna pogreška u čitanju (iza koje je odmah uslijedila ispravka) prouzročila je (moguće) slabiju snagu glasa pri čitanju, a nedostajalo je i tonaliteti i ritmički raznolikosti.

3. Postupak

Stavove o govornicima mogli smo doznati na temelju dva različita upitnika.

Prvi je sadržavao skupinu pitanja koja smo jednim dijelom preuzeli od N. Jakovčević (1988)⁵. Ta su pitanja bila sastavljena za provjeru mišljenja hrvatskih govornika o varijetetima hrvatskoga jezika (usp. Jakovčević, 1984; Mildner 2000). Budući da je cilj bio ispitati stavove kroatofonih govornika o različitim govornicima talijanskoga jezika, ta smo pitanja morali prilagoditi. Zato smo ponudili sljedeća pitanja:

UPITNIK I.

- 1) Ovakav je govor prihvatljiv u mjestu u kojemu govornik živi.
- 2) Ovakav je govor prihvatljiv u drugim mjestima.
- 3) Ovakav je govor prihvatljiv u komedijama.
- 4) Ovakav je govor prihvatljiv u tragedijama.

- 5) Ovakvim se govorom smije izvješćivati o aktualnim događajima u informativnim emisijama na radiju i televiziji.
- 6) Ovako smije govoriti spiker na talijanskoj državnoj televiziji.
- 7) Ovako smije govoriti nastavnik u školi.
- 8) Ovako smije govoriti liječnik s pacijentom.
- 9) Ovako smije govoriti prodavač u trgovini.
- 10) Ovako bih volio/voljela govoriti.
- 11) S osobom koja ovako govori mogao/mogla bih se družiti.
- 12) S osobom koja ovako govori mogao/mogla bih se vjenčati.

Slaganje ili neslaganje s pojedinom tvrdnjom, odnosno svoje mišljenje o govorniku, ispitanici su morali izraziti samo odgovorom DA ili NE

Drugi je upitnik, preuzet od N. Desnica-Žerjavić (1994), koja ga je koristila za slično istraživanje, sadržavao dvanaest parova antonimnih pridjeva, zapravo niz skala semantičkog diferen-

cijala, kojima se procjenjuju osobine govornika koje odražavaju njegov socijalni status i emotivnu privlačnost (Desnica-Žerjavić, 1994).

Prvih šest parova upućuje na sliku o govorniku u javnoj sferi života, a preostalih šest parova veže se za govornika kao privatnu osobu. Osobine koje su studenti pripisali pojedinom govorniku izrazili su vrijednostima od 0 do 7 (prema Osgoodu, 1957: 680–682). Pritom je 0 značila da ispitanik nije ponudeno svojstvo doživio ni kao negativno ni kao pozitivno u pojedinom načinu govora, dok je najmanji broj označavao najveći mogući stupanj poistovjećivanja s prvim elementom para, a povećanje broja značilo je odstupanje od kvalitete označene prvim pridjevom para te približavanje kvaliteti koju označava antonim: ocjena 7 značila je, dakle, potpuno prihvaćanje kvalitete označene drugim elementom para.

Prije slušanja snimaka studenti su dobili upitnike koji su ispitivali stavove slušatelja o primjermima govora. Ispitanici su na njih odgovarali nakon svakoga slušanja snimke, a na novo se slušanje prelazilo tek kada su svi odgovorili na sva pitanja o netom odslušanom čitatelju-govorniku.

UPITNIK II.

	0	1	2	3	4	5	6	7	
Školovan									Neškoloivan
Pametnan									Glup
Uspješnan									Neuspješnan
Pristojnan									Nepristojnan
Rafiniran									Grub
Elegantan									Neuredan
Iskren									Neiskren
Prirodan									Izvješćen
Dostojanstven									Servilan
Skroman									Umišljen
Simpatičan									Nesimpatičan
Ljubazan									Neljubazan

Ispitanicima nije rečeno odakle potječe pojedini govornik (čitatelj) kako bi se izbjeglo favoriziranje pojedine varijante zbog mogućih osobnih sklonosti nekog slušatelja prema određenom području Italije (tu ponajprije mislimo na čvršće veze, koje su nam bile otprilike poznate, nekih studenata iz Istre s izvornim govornicima iz Furlanije i Julijske krajine). Uz to, u situaciji u kojoj je ispitivanje provedeno, nije bilo moguće kontrolirati i omogućiti potpunu autentičnost osobnoga stava odnosno isključiti mogućnost da neki odgovor ne bude i rezultat povoda za tuđim razmišljanjima i osjećajima, izraženim makar i nehotice, posredstvom primjerice nenamjernog osmijeha, uzdaha, pogleda, geste i sl.

□ REZULTATI I RASPRAVA

Odgovori dobiveni u upitnicima analizirani su odvojeno za svaki upitnik, a potom i uspoređeni. Na temelju Upitnika I. izračunali smo sla-

ganje odnosno neslaganje (DA – NE odgovori) u postocima na dvije decimale za svaki odgovor, a zatim je izračunat prosjek za svakoga govornika na temelju svih odgovora. Slično je učinjeno i za Upitnik II., s tom razlikom što je tu bila izračunata srednja vrijednost (procjene od 1 do 7) za svakoga govornika. Naposljetku su rezultati Upitnika I. i Upitnika II. uspoređeni.

1. Upitnik I.

Evo rezultata u postocima (v. tablicu 1) za svih pet načina čitanja poredanih u ovoj i sljedećim tablicama prema abecedi.

Kao što vidimo, za prvo su pitanje studenti smatrali da je samo govornica N potpuno prihvaćena u svojoj sredini ako govori kao što je pokazala, a neznatno slabije su prihvaćeni P i C. Međutim, N bi prema procjenama bila upola lošije prihvaćena u drugim sredinama. Prema prosudbi studenata govornica T ne bi bila

Tablica 1. Rezultati postignuti u Upitniku I.

	Cagliari	Napulj	Padova	Standardni izg.	Trst
Tvrđ.	DA%	DA%	DA%	DA%	DA%
1	96,15	100,00	96,15	88,45	73,95
2	76,90	53,85	96,15	80,75	69,20
3	7,70	53,85	46,15	96,15	42,30
4	50,00	11,55	46,15	57,70	11,55
5	30,80	26,95	61,55	30,80	7,70
6	26,95	7,70	57,70	38,45	11,55
7	53,85	15,40	92,30	80,75	23,10
8	69,25	38,50	73,05	42,35	50,00
9	65,35	80,85	92,30	65,35	69,20
10	11,55	11,55	69,20	57,70	7,70
11	65,40	72,55	96,15	96,15	73,05
12	41,30	19,25	57,70	61,50	19,25
sr. pr.	48,40	41,00	73,70	66,30	38,15

dobro prihvaćena niti u svojoj sredini, a najbolje bi u vlastitoj sredini bila prihvaćena P. Govornik SI nije potpuno prihvaćen u mjestu iz kojega dolazi, a studenti smatraju da bi još lošije prošao u drugim sredinama (što je sukladno tezi da sredina uvijek radije prihvaća svoj govor nego tuđi, a standard je uvijek „tuđ“). Pogledamo li rezultate za 3. i 4. tvrdnju, najbolje je bio ocijenjen SI (96,15% ispitanika smatra njegov govor prihvatljivim u komediji i 57,7% u tragediji), a odmah uz njega je, ali s lošijom procjenom, čitateljica N ako je posrijedi prihvatljivost njezina govora u komediji (53,85%). No, taj je odnos znatnije promijenjen u 4. pitanju gdje je ona, uz govornicu T, procijenjena najlošije (za samo 11,55% ispitanika govor N i T prihvatljiv je u tragedijama). U 5. i 6. pitanju najbolje je procijenjena čitateljica P: 61,55% ispitanika takav bi govor smatralo opravdanim u govornim izvješćima, a njih 57,5% smatra ga prihvatljivim i u govoru na državnoj televiziji. Razlozi takvoj procjeni, poglavito u pitanju 6, leže možda u slabijoj izražajnosti čitanja⁶. Govornici C i SI ostavili su približno podjednak dojam na studente u 5. pitanju: njihov je govor prihvatljiv za 30,8% studenata. U 6. pitanju njih 38,45% prihvaća govor SI, dok samo njih 26,95% misli da je govor C prihvatljiv na državnoj televiziji. Očito je da se studentima glumački način čitanja govornika SI učinio posve neprihvatljivim za javna glasila, zacijelo zbog izraženih parafonijskih osobitosti, baš kao što nije prihvatljivo ni sporo čitanje i ujednačeni tonalitet govornika C. Rezultat za 7. pitanje (vezano za govor nastavnika) pokazuje da je govornica P i opet bolje procijenjena (92,3%) u odnosu na SI (80,75%), zacijelo ponovno zbog manje izraženih parafonijskih značajki. Ista je govornica visoko ocijenjena i onda kada pitanja zadiru u privatnost ocjenjivača, no ipak bi tek 69,2% ispitanika voljelo govoriti poput nje, njih 96,15% odgovorilo je da bi se s osobom koja govori poput P, ali i poput SI, željelo družiti, a najveći dio ispitanika mogao bi se i vjenčati osobom koja govori kao P (73,7%). Zanimljivo je da nitko ne bi želio govoriti kao osoba T (7,7%), a neznatno je onih koji bi željeli govoriti kao C ili N (njih samo

11,55% u oba slučaja). Kada je riječ o druženju, ispitanici su manje strogi: čak i s osobama T, C ili N veliki dio ispitanika vrlo bi se rado družio (sa T 73,05%, sa N 72,55%, a sa C 65,4%), ali ne i vjenčao (sa C 41,3%, a sa T i N 19,25%).

Promotrimo li procjene za pitanja od 7 do 12, dakle one koje se odnose na privatnu sferu, očite su procjene vezane za govor liječnika i trgovca. Studenti smatraju da je izražajni način čitanja, s kojim zacijelo povezuju i određen tip emfatičkoga govora, vrlo neprihvatljiv u liječničkoj ordinaciji ili u trgovini. Podjednako je zanimljiva i procjena vezana za 12. pitanje. Najlošije su procijenjene osobe N i T – prva je, podsjetimo, čitala s izrazitim dijalektalnim obilježjima, a druga je pri čitanju pogriješila.

Zbrajanje prosječnih rezultata po skupinama za svakoga govornika omogućava nam izračun prosjeka pozitivnih odgovora (i stavova) za svakoga od njih (v. tablicu 3): C – 48,3%, N – 41,2%, P – 73,7%, SI – 66,3% i T – 38,1

2. Upitnik II.

Analiza rezultata dobivenih ispunjavanjem Upitnika II. zahtijevala je izračunavanje srednje vrijednosti za svaki par pridjeva. Pri računanju u obzir je uzet i odgovor 0. Tako dobiveni rezultati za svakoga govornika-čitatelja prikazani su u tablici 2.

Promotrimo li procjene prema ponuđenim parovima pridjeva, vidimo da je SI u četiri slučaja bolje viđen od inače najbolje procijenjene govornice P: njega se smatra školovanim (1,38 vs. 1,65 za P), pametnijim (vrijednost 1,4 nasuprot 1,69 za P), uspješnijim (2,19 vs. 2,42 za P) i ljubaznijim (procjena 1,89 vs. 2,00 za P). Gotovo podjednako školovanima studenti procjenjuju N (3,11) i C (3,12), a na granici prema negativnoj procjeni je čitateljica N (3,5). Približno jednako pametnima studenti smatraju čitateljicu N (2,12) te čitatelja C (2,39), a ponovno lošije procjenjuju T (3,30). Još uvijek uspješnima studenti smatraju N (3,00) i C (3,16), dok je T ušla u negativnu sferu (3,85). Načinom govora, možda zbog pogreške u čitanju, čitateljica N izaziva dojam o blagoj nepristojnosti

Tablica 2. Rezultati postignuti u Upitniku II.

	Cagliari	Napulj	Padova	Standardni izg.	Trst
Par					
1	3,12	3,11	1,65	1,38	3,50
2	2,39	2,12	1,69	1,40	3,30
3	3,16	3,00	2,42	2,19	3,85
4	2,69	3,70	1,50	2,00	2,77
5	3,61	4,42	2,00	2,15	3,78
6	3,85	4,54	2,35	2,50	4,27
7	3,04	2,08	1,93	1,96	2,08
8	3,65	2,89	2,69	2,85	3,38
9	4,04	3,12	2,50	2,69	3,50
10	3,23	2,83	2,34	3,05	3,12
11	5,08	3,65	2,07	2,00	4,39
12	3,69	3,27	2,00	1,89	2,81
sr. pr.	3,46	3,21	2,09	2,17	3,39

(3,7), a studenti je također smatraju i pomalo grubom (4,42) i neurednom (4,54) osobom. U drugoj skupini pridjeva, onoj koja procjenjuje karakteristike iz privatne domene govornika, najiskrenijom je procijenjena govornica P (1,93), a odmah uz nju stoji govornik SI (1,96), dok je najmanje iskrenim procijenjen C (3,04). Približno podjednako prirodnima studenti su procijenili P (2,69), SI (2,85) i N (2,89). U ovoj je domeni općenito najlošije procijenjen čitatelj C: sudeći prema načinu čitanja, drže ga pomalo servilnim (4,04) i dosta nesimpatičnim (5,08), premda je, po zadnjoj karakteristici, i govornica T negativno procijenjena (4,39), a u negativnu je sferu zašla i čitateljica N (3,65).

Na temelju rezultata vidimo da su studenti najbolje procijenili govornicu P (2,09), odmah uz nju je govornik SI (2,17), a slijede N (3,21), T (3,39) te C (3,46). Iz toga proizlazi da studenti uz sve njih radije vežu prvi pridjev iz para, odnosno da im svima pripisuju pozitivne

označnice, jer su svi govornici-čitatelji dobili bolju srednju vrijednost od 3,5.

□ ZAKLJUČAK

Na temelju naših rezultata možemo iznijeti još nekoliko zaključnih zapažanja.

Premda su uvjeti u kojima je provedeno naše istraživanje bili više nego skromni, zbog čega su, npr., snimke govora iz Cagliarija, Napulja, Padove i Trsta bile daleko od poželjnih, studijskih (kakva je bila snimka za standardni izgovor), i premda smo raspolagali relativno skromnim uzorkom ispitanika, koji uz to znaju vrlo malo (ili nimalo) o dijalektalnim raznolikostima i osobitostima Italije, istraživanje je pokazalo da su ispitanici na temelju slušanja bili u stanju razlikovati govornike i uočiti neke osobitosti njihova govora.

Studenti su u prosjeku (u oba upitnika) najbolje procijenili čitateljicu podrijetlom iz Padove,

koje je govor u ortoepском smislu najmanje odstupao od standardnoga i koja je ujedno slabo (is)koristila parafonijske mogućnosti: kao; što je rečeno u početku, ta je čitateljica samo nekoliko puta promijenila tonalitet, ponešto brzinu čitanja, a donekle i boju glasa. Usudujemo se reći da je njezin način čitanja bio sličan onomu kako se čita diktat u procesu nastave.

Drugo mjesto za govornika SI (poželjni model izražajnoga čitanja) pokazuje ponajprije da su parafonijske mogućnosti koje je on iskoristio (i pokazao) studentima zapravo strane, možda zato toga što im nisu poznate, a možda i zato što ih u poučavanju talijanskoga jezika kao stranoga jezika na njih nitko nije upozorio. Osim toga, mnogi studenti prve godine još uvijek imaju poteškoća s izgovorom u užem smislu, pa o ostalim izražajnim mogućnostima glasa (i govora) ne razmišljaju.

Ujednačene prosječne ocjene, vidno niže, u odnosu na govornike P i SI, u oba upitnika

za ostala tri čitatelja, pokazuju da su naši ispitanici, unatoč nedostacima navedenim prije, uočili regionalne i osobne karakteristike govornikâ koje su poslušali. Iskazane osobitosti regionalnih *koinèa* i naročito parajezične značajke svakoga pojedinca studenti su spontano i prilično dosljedno, poglavito kod čitateljica iz Napulja i Trsta, ocijenili kao nepoželjne i uglavnom teže prihvatljive.

Stavovi studenata o troje lošije procijenjenih govornikâ pokazuju i potvrđuju teze o postojanju stereotipnih slika kojima se pristupa izvornim govornicima. U ovom istraživanju to nam je nedvojbeno potvrđeno postojanjem upravo dvaju različitih upitnika, od kojih je svaki (ali zasebno) već prije korišten u istraživanjima slična cilja. Naime, u procjenama dobivenim u oba upitnika uočavamo visok stupanj podudarnosti za svakoga govornika, a to znači da su studenti doista djelovali kao homogena skupina s uglavnom ujednačenim mišljenjima o poželjnim načinima čitanja i govora.

REFERENCIJE

- Canepari, L. (1999). *Manuale di Pronuncia Italiana (MaPI)*. Bologna: Zanichelli.
- Desnica-Žerjavić, N. (1994). Percepcija govornika prema načinu njegovoga govora. *Govor*, **XI**, 1, str. 51–58.
- Fiorelli, P. (1964). *Corso di pronunzia italiana*. Padova: Radar.
- Jakobson, R. (1966). *Lingvistika i poetika*. Beograd: Nolit.
- Jakovčević, N. (1988). Jedno istraživanje stavova o jezičnim varijetetima, *Govor* **V**, 1, str. 43–51.
- Jernej, J. (1976). *Konverzaciona talijanska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Kalogjera, D. (1985) Attitudes toward Serbo Croatian language varieties. *International Journal of the Sociology of Language* **52**, 93–109.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Leon, P. (1971). *Essais de Phonostylistique*. Paris: Didier.
- Mildner, V. (2000). Stavovi prema hrvatskim govornim varijetetima. *Jezična norma i varijeteti. Zbornik HDPL-a (Opatija, 8. i 9. svibnja 1998.)* (ur. B. Pritchard et al.), 349–365.
- Muljačić, Ž. (1972). *Fonologia della lingua italiana*. Bologna: Il Mulino.
- Osgood, C. E. (1964). *Metod i teorija u eksperimentalnoj psihologiji*. Beograd: Savremena škola.

ALCUNE OSSERVAZIONI SOCIOLINGUISTICHE DEGLI STUDENTI D'ITALIANISTICA SUI PARLANTI NATIVI DELL'ITALIANO

Riassunto

La presente ricerca è stata condotta tra gli studenti del primo anno di lingua e letteratura italiana i quali, durante il corso di fonetica, hanno acquisito le conoscenze fondamentali relative alla pronuncia standardizzata della lingua italiana. Siccome si è voluto vedere in che modo gli studenti percepivano i parlanti nativi d'italiano, gli è stato chiesto di ascoltare attentamente lo stesso testo letto da diversi parlanti nativi di cui, però, solo uno, sttore di professione, aveva la pronuncia standardizzata mentre gli altri lasciavano sentire i tratti regionali e dialettali. In seguito abbiamo distribuito due inchieste diverse, ciascuna contenente vari elementi che aiutano a creare degli stereotipi per descrivere la posizione sociale, la provenienza e alcuni tratti di carattere, e gli studenti hanno dovuto segnalare la propria impressione di ogni parlante che avevano sentito.

parole chiave: sociolinguistica, italiano, stereotipi

SOCIOLINGUISTIC OBSERVATIONS OF THE ZAGREB STUDENTS OF ITALIAN STUDIES ABOUT THE ITALIAN NATIVE SPEAKERS

Summary

This research was carried out among the 1st year students of the Department of Italian Studies of the Faculty of Philosophy in Zagreb. Since the subjects learned about the main characteristics of the standard Italian pronunciation during the course in phonetics we wanted to find out their attitude toward the native speakers of Italian. Therefore they were asked to listen carefully to the same text read several times, i. e. once by a professional actor and four times by speakers whose dialectal pronunciation could have been perceived. In the questionnaire made up of the stereotypes which describe social status, origin and some personal characteristics of the speaker, the students had to state their impressions about the pronunciation of each speaker while listening to him reading the text.

Key words: sociolinguistics, Italian, stereotypes

BILJEŠKE

¹Ovo je istraživanje prikazano na Savjetovanju Hrvatskog društva za primijenjenu lingvistiku, održanom u Opatiji u svibnju 2002. godine.

²O intenzivnijem se izgovoru govori u slučaju eksplozivnih okluziva [p], [b], [t], [d], [k], [g], palatalnih afrikata [tʃ], [dʒ], dentalnih afrikata [ts], [dz] i nazala [m], [n].

³Produljena artikulacija očituje se, ako su udvostručeni, kod sljedećih suglasnika: [l], [r], [f], [v], [s], [ʃ].

⁴Usp. I. Calvino, *Fiabe italiane*, Mondadori, Milano, 1971., IV. izd.

⁵Evo pitanja o stavovima koje je ponudila N. Jakovčević:

A) Ovaj je govor prihvatljiv u mjestu u kojemu govornik živi.

B) Ovaj je govor prihvatljiv u drugim mjestima.

C) Ovakvim jezikom mogu se pisati komedije.

D) Ovakvim jezikom mogu se pisati tragedije.

E) Ovakvim jezikom mogu se pisati novinski informativni članci.

F) Ovako može govoriti spiker na RTV-u.

G) Ovako može govoriti nastavnik u školi.

H) Ovako može govoriti liječnik s pacijentom.

I) Ovako može govoriti prodavač u trgovini.

J) Ovako bih volio/voljela govoriti.

K) S osobom koja ovako govori mogao/mogla bih se družiti.

L) S osobom koja ovako govori mogao/mogla bih se vjenčati.

⁶Tomu nazivku odgovara termin *la lettura recitativa* (Canepari, 199: 251 i dalje) kojeg kvaliteta ovisi o nizu jezičnih i situacijskih (točnije parajezičnih i izvanjezičnih) čimbenika.